

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.56.117-126>

УДК 711.5

Франків Роман Богданович,

кандидат архітектури, доцент

Національного університету «Львівська політехніка»

romanfrankiv@gmail.com,

<http://orcid.org/0000-0003-1100-0930>

Лясковський Олег Йосипович,

Oliaskovskyi@gmail.com,

<http://orcid.org/0000-0003-0963-9196>

Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ТА ОЗНАЧАЛЬНІ РАМКИ ПОНЯТТЯ «НЕОМОДЕРНІЗМ» В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: розглядається проблема змістового наповнення терміну «неомодернізм» та його відповідності для окреслення явищ архітектури кінця ХХ – початку ХХІ століть. Окреслюється коло альтернативних термінів та їх означальну відповідність змісту явища. Проводиться порівняння рис модерності, характерних, в свій час, для модернізму та, згодом – неомодернізму. Аналізується специфіка взаємодії старих проявів постмодерного світогляду із нео-модерністськими.

Ключові слова: неомодернізм; постмодернізм; архітектура; ХХІ століття.

Постановка проблеми. Впродовж постмодерного періоду української архітектури, у теоретичній сфері багато уваги було приділено явищам історичного минулого, в першу чергу систематизації та аналізу тих матеріалів, опрацювання яких обмежувалось, або заборонялось у радянський період. Поступовий перехід постмодерного дискурсу у неомодерністський, актуалізувала проблематику науково-теоретичної інтерпретації більш сучасних тенденцій та закономірностей, однозначна, або консенсусна оцінка яких ще до кінця не склалась. Це стосується, в тому числі, і самого терміну «неомодернізм», означальні характеристики якого залишаються не певними через наявність багатьох інших альтернатив.

Аналіз джерел та публікацій. Спроби надати теоретичного окреслення явищ, котрі з'явилися після спаду постмодернізму, мали наслідком велику кількість теоретичного матеріалу, який мав на меті дати відповідь на питання – чим є архітектура, котра з одного боку вже відійшла від постмодерну, а з іншого боку не стала простим відтворенням модернізму? Наслідки цього інтелектуального процесу дали лише часткові результати. Головним із них став

переважний консенсус щодо самого факту зміни архітектурної парадигми та втрати постмодерном провідних позицій у зв'язку із зміною чергових фаз модернізації. В цьому контексті, дослідники, однак, розділились у трактування постмодерну, який міг бути інтерпретований або як самодостатнє, окреме явище, або лише як форма модернізму на певній його еволюційній стадії.

Відтак, нові (не постмодерні) тенденції, хоч і були визнані в рамках відносного консенсусу, однак отримали досить різну термінологічну та означальну інтерпретацію. Однією з досить аргументованих версій був термін «плинний модерність» (Liquid Modernity) котру запропонував З. Бауман [1], багатозначна назва, мала б допомогти точніше виразити зміст явища та його відмінність від модернізму. Ще одним варіантом став «рефлексивний модернізм» (Reflexive modernism), запропонований У. Беком, Е. Гідденсом та С. Лешем [2], як означення свого роду довготривалої модерністської інерції. Х. Ібелінг, в свій час запропонував термін «супермодернізм» [3]. В цьому сенсі термін «неомодернізм» є лише одним із варіантів окреслення явища [4], рамки і означальні прикмети якого залишаються багатоваріантними, не дивлячись на принциповий консенсус, щодо самого існування явища та його підстав.

Виділення невирішених питань. Наявність різних альтернатив, у окресленні архітектурного світогляду, який виник після спаду хвилі постмодернізму та різних способів їх аргументації залишає відкритим питання про відповідність терміну «неомодернізм» окреслюваному ним явищу. Залишається також не визначеним, чи неомодернізм є рамковим окресленням, до якого входять дрібніші течії, що по різному оперують морфологією абстракціонізму, чи це лише означенням однієї із таких дрібніших течій. Не завершеною також можна вважати дискусію, про те, які саме ознаки модернізму були перейняті «неомодернізмом», а які відхилені, і чи перейнятих ознак достатньо, щоб взагалі пов'язувати «неомодернізм» із модернізмом.

Мета статті. Метою статті є окреслити коло аргументів щодо відповідності терміну «неомодернізм» явищу яке воно позначає.

Виклад основного матеріалу. З лексикологічної точки зору, вираз «неомодернізм» («нео-модернізм»), однозначно змістово пов'язаний із модернізмом, який у якості «нео» повертається, або повторюється у інших, новіших часових межах. Разом із тим, ті архітектурні явища, котрі часто окреслюються як «неомодерністські», мають ряд важливих відмінностей. Наприклад, відсутність опозиційності до контексту, та опозиційності до історії, що зауважує Рем Кулхас, інколи стає приводом запідозрити «неомодернізм» у «не модерній модерності» [5]. Маньєристський спосіб формоутворення [6], який далеко відійшов від фундаментального модерністського принципу «форма

слідуює функції», також може служити додатковим аргументом проти терміну «неомодернізм».

В цьому сенсі запропоноване З. Бауманом визначення «плинний модернізм» виглядає більш змістовно коректним. Під «плинним модернізмом» Бауман, однак, розумів спонтанне, позбавлене якихось суворих законів, продовження модернізму, переживання нестабільності та непевності. В цій ситуації зростає роль індивідуальної ініціативи та здатності людини змінювати свої соціальні ролі [7], що само по собі теж не відповідає модерністській раціональній впорядкованості та системній тотальності. «Плинний модернізм», щоб залишатись модернізмом, відтак, потребує для цього якихось дуже серйозних додаткових аргументів.

Разом із тим, з точки зору не стільки соціологічної, скільки архітектурної термінології «плинний модернізм» виглядає досить переконливо, як і його світоглядне обґрунтування. Проблемою залишається те, що термін *liquid modernity*, не має традиції застосування у архітектурній теорії та публіцистиці і може виявитись надто громіздким серед ряду інших термінів, що позначають архітектурні стилі та напрямки.

Крім зазначених вище міркувань, для архітектурної теорії модернізм та модернізм тісно пов'язані із принципом «форма слідуює функції» [8]. В цьому сенсі, архітектура, що виникла після спаду постмодерністської хвилі продемонструвала надто велику різноманітність вирішень, в тому числі і тих, в яких дотримання цього принципу повністю відсутнє (Рис. 1).

Рис. 1. Приклади архітектури, де модерністська мова використовується без застосування принципу «форма слідуює функції» (1 – Пінакотека Аньеллі, 2002 р., арх. Р. Піано, Турін; 2 – «Ювілейна церква», 2003 р., арх. Р. Меєр, Рим; 3 – Залізнична станція Canary Wharf, 2015 р., арх. Н. Фостер, Лондон)

Формотворення цих споруд підкорене, в першу чергу, завданням творення харизматичного образу, композиційної події, геометричної унікальності, що зовсім не характерно для свідомості «класичного» модернізму половини ХХ століття. Варто також згадати і багатозначність та метафоричність такого роду

архітектури, що більше пов'язує її із світоглядом та формоутворенням постмодерну.

Окремим питанням є взаємозв'язок неомодернізму 1990-х - 2010-х із експресіоністською архітектурою 1960-х років (Рис. 2).

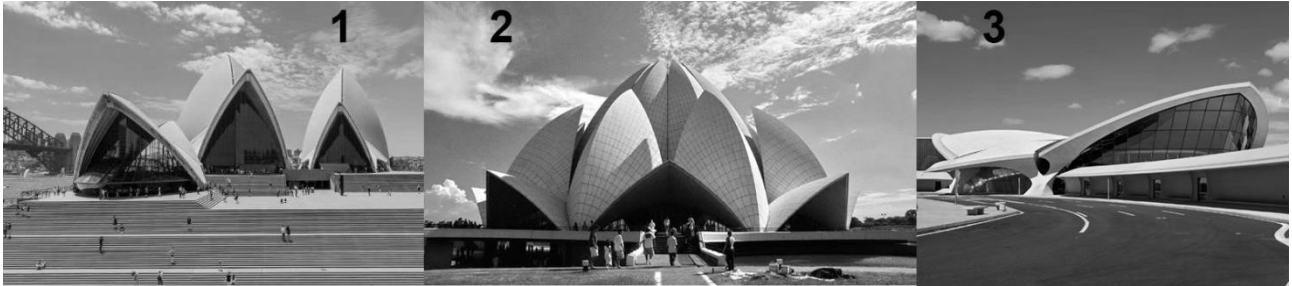

Рис. 2. Архітектура (нео)експресіонізму, формотворення якого стало явищем паралельним до пізнішого неомодернізму. (1 – Сіднейська опера, 1959-1973 р. арх. Й. Утзон; 2 – Бахайський храм Лотос, 1986 р., арх. Ф. Сахба, Делі; Термінал ТWA аеропорту Кеннеді, 1962 р., арх. ГЕ. Саарінен, Нью-Йорк)

Практично за всім ознаками експресіоністські експерименти того періоду (який збігся із часом активного розвитку постмодерну), відповідають пізнішій архітектурі неомодернізму (Табл. 1). Проте, ці явища рідко об'єднують і називають одним терміном. Очевидно, кількість експресіоністських об'єктів була не надто великою, щоб говорити про світову тенденцію, особливо на фоні масштабів яких набув модернізм в період так званого «інтернаціонального стилю». Однак, найбільш впливовим фактором стала популярність ідей постмодерністських ідей, котрі стались прийматись як хронологічні наступники модерністських.

Таблиця 1.

<i>Світоглядні та морфологічні риси</i>	(Нео)Експресіонізм	Неомодернізм
<i>Абстрактна геометрія</i>	+	+
<i>Переважа майбутнього над минулим</i>	+	+
<i>Обумовленість форми функцією</i>	-	-
<i>Обумовленість форми образом</i>	+	+

З іншого боку, саме наявність постмодерністської хронологічної «вставки» дає можливість говорити про такий модернізм як «нео». В період розвитку європейського функціоналізму, експресіоністські експерименти Еріха Мендельсона ніхто не трактував як «неофункціоналізм». Це був лише один із проявів модерного та функціоналістичного архітектурного мислення, який намагався відповідати на розуміння актуальних потреб галузі та соціуму. Тому досить вмотивованою виглядає перспектива об'єднати обидва ці явища і, наприклад, відрахувувати початок «неомодернізму» не від «Нью-йоркської сімки» [9] а від часу створення проекту Сіднейської опери.

В зв'язку із вище сказаним, по-іншому виглядає твердження про те, що «неомодернізм» відбувся завдяки врахуванню критики модернізму постмодерністами. Оскільки, перші проекти експресіоністської архітектури сягають ще кінця 1950-х років, тобто за десятиліття до появи доктрини постмодерну, при умові їх розгляду як першої фази неомодернізму, останній виступає просто як природній еволюційний етап розвитку модерного світогляду.

Разом із тим, постмодерністська критика, ймовірно, допомогла неомодернізму, більш рішуче відмежуватись від свого «класичного» першопочатку і залежності від суворих раціоналістичних догм, на яких він був побудований. В програмній постмодерністській книзі Р. Вентурі, що набула широкої популярності, функціоналізм як нормативне кредо, був розвінчаний [10], що допомогло відбутись неомодернізму як нефункціоналістичному модернізму.

Усунувши вирішальне значення постмодерну в становленні неомодернізму, по іншому сприймається, в такому контексті, і префікс «нео». В цьому випадку, «неомодернізм» означає не відродження «класичного» модернізму після перерви на постмодерн, а нову якість, якої досяг цей архітектурний світогляд в процесі свого неперервного розвитку.

Тут варто зосередитись на питання про те: що саме в першу чергу, конститує, поняття «модерності» в архітектурі - прив'язка форми до функції, чи прив'язка форми до абстракціоністської образності? З огляду на характер зародження модерного руху у мистецтві можна твердити, що на рівні із функціональним мисленням (А. Лабруст, Л. Саліван) абстрактна образність (мотивована лише міркуваннями композиції) відіграла не меншу роль [11]. Відтак, перші спроби абстракціоністської архітектури поєднували в собі як розрахунок функціональної раціональності так і розрахунок композиційно-образної респектабельності (Г. Рітвельд) [12], «до-функціонального» характеру [13]. В зв'язку із цим, модерність в архітектурі постає як неперервний континуум базований на абстрактній образності, в якому, був лише тривалий «функціо-центричний» період, що завершився в другій половині ХХ століття і продовжений хвилею художнього абстракціонізму що отримав назву «неомодернізму».

Дилема визначення місця постмодернізму в архітектурі ХХ століття, на наш погляд, може бути визначена шляхом порівняння її світоглядних установок із змістом модерності. Суть дилему, як про це було згадано вище, полягає у тому – чи можна чи не можна включити постмодернізм в рамки модернізму, як один із його проявів, чи, все таки, це зовсім інший, окремий архітектурний напрямок?

Важливим в характері модерності є її «прогресивний світогляд», тобто сприйняття сучасності кращим станом ніж минуле, а майбутнє, передбачувано кращим станом ніж сучасність (Табл 2.). Відтак, постмодерн не може бути визначений як частина модерності, оскільки в його розумінні минуле часто виступає як краща альтернатива сучасності та майбутнього. В цьому сенсі, показовим є приклад пост-комуністичних країн, де епоха постмодерну мала характер анти-модернізму [14]. Крім того, для неомодерністичного світогляду, на відміну від постмодерну, в значно меншій мірі притаманною є відносність цінностей та множинність істин. Хоча, в силу своєї зорієнтованості на художній образ, неомодерністські будівлі відзначаються певною неоднозначністю, вони в значно більшій мірі заявляють про існування певної ієрархії цінностей та остаточних категорій [15,16].

Таблиця 2.

<i>Світоглядні та морфологічні риси</i>	Модернізм	Постмодерн	Неомодернізм
<i>Абстрактна геометрія</i>	+	-	+
<i>Переважа майбутнього над минулим</i>	+	-	+
<i>Обумовленість форми функцією</i>	+	-	-
<i>Обумовленість форми образом</i>	-	+	+

Важливим перспективним напрямком розвитку лексикології терміну «неомодернізм» може стати визначення параметрів «неомодерності» як соціально-економічного явища. Іншими словами, як «неомодерність» в архітектурі пов'язана із новими модернізаційними фазами, в контексті згаданої вище її спрямованості віддавати образу сучасного/майбутнього перевагу над образом минулого. Якщо «класичний» модернізм базувався на категоріях індустріальної фази модернізації і оперував перспективами соціальної відповідальності («суспільство загального благополуччя» [17]), одноразової професійної детермінації (універсальна разова освіта у певній галузі) та посередницькій демократії, «нео» модернізм повинен сформулювати свою систему пропозицій для позитивного образу сучасності/майбутнього. Спроби, котрі в цьому напрямку здійснені зараз не видаються достатньо переконливими.

Можна припустити, що такий образ пов'язаний із соціально-економічними програмами характерними для суспільств четвертої, або на межі четвертої та п'ятої фаз модернізації [18]. Ймовірно, він може оперувати також такими перспективами як загальний гарантований дохід (отримання гарантованих виплат не залежно від наявності зайнятості) та мінлива різногалузева освіта (багаторазова зміна фаху та галузевої освіти).

Висновки

1. Визначено, що важливим напрямком аналізу явища неомодернізму є дослідження його взаємозв'язку із експресіоністською архітектурою 1960-х

років, яка за своїми ознаками значною мірою збігається із неомодернізмом, і в перспективі може бути об'єднана в рамках одного терміну. В зв'язку із цим, у становленні модерності в архітектурі, варто підкреслювати визначальну роль саме абстракціоністського мистецького світогляду, а не обумовленість форми функцією.

2. Встановлено, що постмодерністська критика, хоча і не відіграла роль джерела виникнення неомодернізму, допомогла йому більш рішуче відмежуватись від свого «класичного» першо-початку і залежності від суворих раціоналістичних догм, на яких він був побудований. В програмній постмодерністській книзі Р. Вентурі, що набула широкої популярності, функціоналізм як нормативне кредо, був розвінчаний, що допомогло відбутись неомодернізму як нефункціоналістичному модернізму.

3. Виявлено, що усунення уявлення про вирішальне значення постмодерну в становленні неомодернізму дає можливість більш точно сформулювати означальний зміст поняття «неомодернізму». В такому випадку, це не відродження «класичного» модернізму після перерви на постмодерн, а нова якість, якої досяг цей архітектурний світогляд в процесі свого неперервного розвитку.

4. Окреслено перспективні напрямки розвитку лексикології терміну «неомодернізм» як архітектурного образу певних соціально-економічного явищ сучасності/майбутнього. Припускається, що такий образ може бути пов'язаний із соціально-економічними програмами характерними для суспільств четвертої (/п'ятої) хвилі модернізації, а також оперувати також такими перспективами як загальний гарантований дохід (отримання гарантованих виплат не залежно від наявності зайнятості) та мінлива різногалузева освіта (багаторазова зміна фаху та галузевої освіти).

Література

1. *Bauman Z.* Liquid Modernity. Cambridge: Polity, 2000
2. *Beck U., Giddens A., Lash S.* Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order. Palo Alto: Stanford University Press, 1994
3. *Ibelings H.* Supermodernism: architecture in the age of globalization. Rotterdam : NAI, 1998
4. *Szykowska-Piotrowska A.* Neo/modernism – philosophical awareness in art, Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2016
5. *Ciarkowski B.* Non-modern modernity? Neomodern architecture. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2016, – P. 87-97
6. *de la Fuente E.* Neomodernism: the sociology of a style. In: Proceedings of the Australian Sociological Association Conference. From: TASA 2013: Australian

Sociological Association Conference, 25-28 November 2013, Caulfield East, VIC, Australia.

7. *Bauman Z.* – P. 8

8. *Sullivan L. H.* "The Tall Office Building Artistically Considered". *Lippincott's Magazine*, March 1896: – P. 403–409.

9. *Hays K. M.* *Architecture Theory since 1968*. Cambridge, MA: The MIT Press. 1988, – P. 239–240.

10. *Venturi R.* *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art Press, 1966

11. *Denker S.* "De Stijl: 1917–1931, Visions of Utopia". *Art Journal*. 42 (3): 1982, – P. 242–246

12. *Friedman A. T.* *Women and the Making of the Modern House: A Social and Architectural History*. New Haven: Yale University Press. 2006, – P. 68–69.

13. *Edwards O.* "Refined Palette" / *Smithsonian Magazine: 2006, April №29*

14. *Франків Р., Ляковський О.* Теоретичні передумови тлумачення архітектури постмодернізму у Львові. / Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науково-технічний збірник. – 2019. – Вип. № 54. – С. 53–63

15. *Correia C.J.* *Modernism and Neomodernism. Notes on the nature of art*. In *Dichten und Denken. Perspektiven zur Ästhetik*, ed. Tobias Dangel, Cem Kömürçü e Stephan Zimmermann., 2011, – P.113 – 128 .

16. *Escude C.* (2006) *Hacia un nuevo Medievo? El neomodernismo frente al conflicto global actual*; Universidad del CEMA, Area de Ciencia Política №330, 2006, – P.3

17. *Marshall T. H.* *Citizenship and Social Class: And Other Essays*. Cambridge: University Press. 1950

18. *Chuanqi He.* *Human Civilization and World Modernization, Six waves of the economic and social modernization / Российско-китайская конф. «Цивилизация и модернизация», 29–31 мая 2012 г.– М.: ИФРАН, 2013. – P.13*

References

1. *Bauman Z.* *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity, 2000 (English)

2. *Beck U., Giddens A., Lash S.* *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Palo Alto: Stanford University Press, 1994 (English)

3. *Ibelings H.* *Supermodernism: architecture in the age of globalization*. Rotterdam : NAI, 1998 (English)

4. *Szykowska-Piotrowska A.* *Neo/modernism – philosophical awareness in art*, Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2016 (English)

5. *Ciarkowski B.* Non-modern modernity? Neomodern architecture. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2016, – P. 87-97 (English)
6. *de la Fuente E.* Neomodernism: the sociology of a style. In: Proceedings of the Australian Sociological Association Conference. From: TASA 2013: Australian Sociological Association Conference, 25-28 November 2013, Caulfield East, VIC, Australia. (English)
7. *Bauman Z.* – P. 8 (English)
8. *Sullivan L. H.* "The Tall Office Building Artistically Considered". Lippincott's Magazine, March 1896: – P. 403–409. (English)
9. *Hays K. M.* Architecture Theory since 1968. Cambridge, MA: The MIT Press. 1988, – P. 239–240. (English)
10. *Venturi R.* Complexity and Contradiction in Architecture. New York: The Museum of Modern Art Press, 1966 (English)
11. *Denker S.* "De Stijl: 1917–1931, Visions of Utopia". Art Journal. 42 (3): 1982, – P. 242–246 (English)
12. *Friedman A. T.* *Women and the Making of the Modern House: A Social and Architectural History.* New Haven: Yale University Press. 2006, – P. 68–69. (English)
13. *Edwards O.* "Refined Palette" / Smithsonian Magazine: 2006, April №29 (English)
14. *Frankiv R., Liaskivskiy O.* Theoretical bases for explanation of postmodern architecture in Lviv. / Suchasni problemy arkhitektury ta misobuduvannja. – 2019. – № 54. – P. 53–63 (Ukrainian)
15. *Correia C.J.* Modernism and Neomodernism. Notes on the nature of art. In Dichten und Denken. Perspektiven zur Ästhetik, ed. Tobias Dangel, Cem Kömürçü e Stephan Zimmermann., 2011, – P.113 – 128 . (English)
16. *Escude C.* (2006) Hacia un nuevo Medievo? El neomodernismo frente al conflicto global actual; Universidad del CEMA, Area de Ciencia Política №330, 2006, – P.3 (English)
17. *Marshall T. H.* Citizenship and Social Class: And Other Essays. Cambridge: University Press. 1950 (English)
18. *Chuanqi He.* Human Civilization and World Modernization, Six waves of the economic and social modernization / «Civilization and Modernization», Rossijsko-kitajskaja conf. (2012 ; Moskva). Rossijsko-kitajskaja conf. «Civilization and Modernization», 29–31 may 2012 – P.13 (English)

Аннотация

Кандидат архитектуры, доцент **Франкив Роман Богданович; Лясковский Олег Иосипович**, НУ «Львовская политехника».

Терминологические и определительные рамки понятия «неомодернизм» в современной теории архитектуры.

Рассматривается проблема содержательного наполнения термина «неомодернизм» и его соответствия для обозначения явлений архитектуры конца XX - начала XXI веков. Очерчивается круг альтернативных терминов и их определительное соответствие содержанию явления. Проводится сравнение черт модерности, характерных для модернизма и впоследствии - неомодернизма. Анализируется специфика взаимодействия старых проявлений постмодернистского мировоззрения с нео-модернистскими.

Ключевые слова: неомодернизм; постмодернизм; архитектура XXI века.

Annotation

Frankiv Roman PhD, Ass. Professor; **Liaskivskyi Oleh** Sen. Lecturer, Lviv Polytechnic National University.

Terminological and definitive frameworki of the “neomodernism” in the modern architecture theory.

The aim of this study is to pursue sense and meaning frames of the term «neomodernism». It has been determined that an important area of analysis of the phenomenon of neo-modernism is the study of its relationship with the expressionist architecture of the 1960s, which by its features largely coincides with neo-modernism, and could be combined within a single term in the future. In this regard, for definition of modernity in architecture, it is important to emphasize the decisive role of the abstract artistic worldview rather than the conditionality of form by function. It has been shown, that postmodern critique, did not play the main role of the source of neo-modernism, nevertheless helped it to decisively distinguish itself from its "classical" beginning and dependence on the rigorous rationalistic dogmas on which it was built. Elimination of the notion about crucial importance of postmodernity in the formation of neo-modernism makes it possible to formulate more meaningful concept of "neo-modernism". In this case, it is not the revival of "classical" modernism after the break on postmodernism, but the new quality that this architectural ideology has achieved in the course of its continuous development. The perspective directions of the lexicology development of the term "neomodernism", as an architectural image of certain socio-economic phenomena of the present / future, are outlined. It is suggested that such an image may be linked to socioeconomic programs specific to the societies of the fourth (/ fifth) wave of modernization, and also operate with such prospects as total guaranteed income (receipt of guaranteed benefits regardless of employment) and variable multidisciplinary education (multiple changes in specialty and sectoral education) etc.

Key words: neo-modernism; postmodernism; architecture of the 21st century.